ADABIYOT-INSON TAFAKKURINI TARBIYALOVCHI KUCH

Toshkent Sarbon Universiteti
Filologiy va tillarni o'qitish yo'nalishi
1-bosqich M06-guruh talabasi
Fayzimuratova Shabnamning
"Adabiyot-inson tafakkurini
tarbiyalovchi kuch" mavzusida
tayyorlagan maqolasi
Fayzimuratova Shabnam Nurali qizi
Sarbon Universtiteti 1-bosqich M06-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada badiiy adabiyotning inson tafakkuri, dunyoqarashi va ma'naviy-axloqiy kamolotidagi o'rni haqida fikr yuritiladi.Adabiyot insonni shunchaki voqealar bilan tanishtiribgina qolmay, uni mushohada qilishga, yaxshilik va yomonlikni farqlashga, hayot hodisalariga teran nazar bilan qarashga undashi yoritiladi.Shuningdek, o'zbek adabiyotining yirik namoyondalari ijodi misolida badiiy asarning yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *adabiyot, tafakkur, ma'naviyat, dunyoqarash, tarbiya, badiiy asar, kitobxonlik, yoshlar, milliy qadriyatlar.*

KIRISH

Inson hayotida shunday kuchlar borki, ular ko'zga ko'rinmaydi, ammo uning dunyoqarashi va hayot tarziga katta ta'sir ko'rsatadi. Ana shunday kuchlardan biri — adabiyotdir. Adabiyot inson qalbiga yo'l topadi, uning fikrlarini uyg'otadi, savollar beradi va ko'pincha tayyor javobdan ko'ra chuqurroq o'ylashga undaydi.

Kitob o'qigan inson faqat yangi ma'lumotga ega bo'lmaydi. U turli taqdirlar, xarakterlar, davrlar va qarashlar bilan tanishadi. Natijada uning hayotga munosabati kengayadi. Shu ma'noda adabiyotni inson tafakkurini shakllantiruvchi va tarbiyalovchi muhim vositalardan biri sifatida baholash mumkin.

Adabiyot va tafakkur

Tafakkur — insonning borliqni anglash, voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Badiiy adabiyot esa ana shu jarayonni tabiiy ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Yaxshi asar kitobxonga "nima bo'ldi?" degan savol bilan cheklanib qolmasdan, "nega bunday bo'ldi?", "qahramonning o'rnida men bo'lganimda qanday yo'l tutardim?", "bu voqeadan qanday xulosa chiqarish mumkin?" kabi savollarni o'ylash imkonini beradi. Demak, kitobxon asarni o'qish jarayonida voqealarni kuzatuvchi emas, balki ma'lum ma'noda fikrlovchi va tahlil qiluvchi ishtirokchiga aylanadi.

Adabiyotning kuchi ham shunda: u insonni majburlab emas, obrazlar va hayotiy voqealar orqali fikrlashga chorlaydi.

O'zbek adabiyotida tafakkur va ma'naviyat masalasi

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

O‘zbek adabiyoti tarixiga nazar tashlasak, ko‘plab ijodkorlar o‘z asarlarida insonning ma’naviy qiyofasi, ilm-ma’rifat, vatan, muhabbat, adolat va insoniylik kabi masalalarni yoritganini ko‘ramiz. Alisher Navoiy ijodida komil inson g‘oyasi alohida o‘rin tutadi. Uning asarlarida ilm, ezgulik, saxovat, adolat va insoniy fazilatlar ulug‘lanadi. Navoiy ijodi o‘quvchini nafaqat badiiy zavqqa, balki fikriy mushohadaga ham chorlaydi.

Abdulla Qodiriy ijodida esa millat taqdiri, tarix, ma’rifat va insoniy munosabatlar masalalari chuqur ifodalangan. “O‘tkan kunlar” romanidagi voqealar orqali o‘quvchi bir davr hayoti bilan tanishadi, shu bilan birga inson taqdiri va jamiyatdagi muammolar haqida mulohaza yuritadi.

Zulfiya ijodida ayol qalbi, sadoqat, Vatan, muhabbat, hayot va insoniy tuyg‘ular o‘ziga xos badiiy ifodasini topgan. Shoiraning she’rlari o‘quvchini nozik tuyg‘ularni anglash, hayotning qadriga yetish va ma’naviy qadriyatlarni his qilishga undaydi.

Demak, turli davrlarda yashab ijod qilgan adib va shoirlarning asarlari bir jihatdan mushtarak: ular insonni o‘ylashga, anglashga va o‘z ustida ishlashga undaydi.

Yoshlar tarbiyasida adabiyotning o‘rni

Bugungi yoshlar turli axborot manbalari bilan o‘ralgan muhitda ulg‘aymoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar katta imkoniyatlar yaratgani bilan birga, insonning e’tiborini tez-tez bir mavzudan boshqasiga yo‘naltirishi ham mumkin. Bunday sharoitda mutolaa madaniyatining ahamiyati yanada ortadi.

Badiiy asarni o‘qish insondan diqqat, sabr va mushohada talab qiladi. Qahramonning taqdirini kuzatar ekanmiz, uning qarorlarini tahlil qilamiz, xatolaridan saboq olamiz, quvonchi va iztiroblarini his qilishga harakat qilamiz. Bu esa insonda hamdardlik, sabr, mulohazalilik va mustaqil fikrlash kabi fazilatlarning rivojlanishiga xizmat qilishi mumkin.

Shuning uchun yoshlarni kitob o‘qishga jalb etishda faqat “ko‘proq kitob o‘qing” deyishning o‘zi yetarli emas.

Ularga asarning inson hayotidagi ahamiyatini anglatish, o‘qilgan asar yuzasidan fikr almashish va munozara qilish muhimdir.

Adabiyot insonni o‘zini anglashga chorlaydi

Badiiy asarning yana bir muhim jihati shundaki, u insonni o‘ziga nazar tashlashga undaydi. Ba’zan kitobdagi bir qahramonning qarori yoki birgina jumla o‘quvchini o‘z hayoti haqida o‘ylashga sabab bo‘lishi mumkin.

Adabiyot bizga boshqa insonlarning hayotini ko‘rsatish orqali o‘zimizni ham yaxshiroq anglash imkonini beradi. Qahramonning xatosi bizga ogohlantirish, uning jasorati esa ilhom bo‘lishi mumkin. Shu sababli kitob mutolaasi nafaqat bilim olish, balki o‘z-o‘zini tarbiyalash jarayoni hamdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, adabiyot inson tafakkurini shakllantirish va ma’naviy dunyosini boyitishda muhim ahamiyatga ega. U insonni voqealarni shunchaki kuzatishga emas, balki ularning sabab va oqibatlari haqida fikrlashga o‘rgatadi.

Adabiyot orqali biz tarixni, inson xarakterini, turli taqdirlarni va milliy qadriyatlarni chuqurroq anglaymiz. Eng muhimi, badiiy asar insonni o‘z qalbiga nazar tashlashga, o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilishga va hayotga teranroq qarashga undaydi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Shu bois kitobxonlikni rivojlantirish faqat ta'limning vazifasi emas, balki tafakkuri keng, ma'naviyati yuksak avlodni tarbiyalashning muhim shartlaridan biridir. Zero, insonning fikri qanchalik teran bo'lsa, uning hayotga munosabati ham shunchalik mazmunli bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Xamsa.
2. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar.
3. Zulfiya. Saylanma.
4. O'zbek adabiyoti tarixi bo'yicha darslik va ilmiy manbalar.
5. Badiiy adabiyot va kitobxonlik madaniyatiga oid ilmiy-metodik manbalar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE